

Essee

Kalevala kuuluu kaikille – ja juuri siksi sitä pitää opettaa yläkoulussa

Jaana Lietzén

Helsingissä sijaitsevan Elias Lönnrot -patsaan päälle kaadettiin viime vuoden elokuussa punaista maalia. Patsaaseen oli kirjoitettu suuraakkosin ”kolonialisti”. Teko sai kysymään, mitä tekemistä Lönnrotilla, kansalliseepoksemme kokoajalla, on kolonialismin kanssa. *Kalevalahan on suomalaisen kulttuurin kivijalka ja Lönnrot tuon kivijalan muuraaja. Ilman Kalevalaa käsityksemme suomalaisesta kulttuurista olisi erilainen, sillä Kalevalan tietävät kaikki, vaikka harva on sen lukenut.*

Olen opettanut äidinkieltä ja kirjallisuutta yläkoulussa neljännesvuosisadan. Omat kouluaikaiset muistoni *Kalevalasta* ovat hatarat. En ymmärtänyt tekstistä kovinkaan paljoa, vaikka muuten luin kirjallisuutta. Tunneilla *Kalevalaa* luettiin ääneen, ja vieraille sanoille saattoi etsiä merkityksen kouluja varten lyhenne-

tyn *Kalevalan* sanastosta. *Kalevala* muistui mieleeni, kun kiinnostuin *Kalevala* Korun tuotteista, joissa kulttuurit ovat vuorovaikutuksessa keskenään, inspiroivat toisiaan ja vaikuttavat toisistaan. Sellaisena haluan myös *Kalevalan* oppilailteni tarjota.

Kalevalan kouluopetuksella on pitkät perinteet; sitä on kouluissa luetettu vuodesta 1843 (Anttonen 1999a, 136). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014* (Opetushallitus 2014, 292) ohjeistaa, että äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineessa ”tutustutaan kulttuurin käsitteeseen ja sen eri ilmenemismuotoihin, kuten kansanperinteeseen”. *Kalevalaa* ei tässä opetussuunnitelmassa enää mainita nimeltä. *Kalevalaa* ei siis ole pakko opettaa, mutta ei sitä voi mielestäni sivuuttaakaan. Käsittelen tässä esseessäni muutamia sellaisia kulttuurisia tulokulmia *Kalevala*-opetukseen, joilla perustelen *Kalevalan* merkitystä opetuksessa.

Äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjasarjoissa *Kalevala* on edelleen itsestään selvänä mukana. Näin on laita esimerkiksi Otavan *Särmä*-, Sanoma Pron *Loisto*- ja *Kärki*- sekä Editan *Satakieli*-sarjan 9.-luokkalaissille tarkoitettussa osassa. Oppikirjojen valmiskokeissa muotoillaan varovaisuutta noudattaen ohjeverstaus kysymykseen, mistä *Kalevala* on kulttuuriimme tullut: onko *Kalevala* Lönnrotin kirjoittama, kokoama, luo-

ma vai kenties keksimä teos. Syytä tarkkuuteen todella on, sillä *Kalevala* on ollut vuosien saatossa näitä kaikkia.

Missä määrin käsityksemme suomalaiselle kulttuurille ominaisista asioista on peräisin *Kalevalasta* inspiroituneesta taiteesta? *Kalevalaa* on ympärillämme, ja *Kalevalasta* voi toki inspiroitua, vaikkei olisi sitä lukenutkaan, mutta mitä enemmän *Kalevala*-allusioita osaamme havaita ja tunnistaa, sitä laajempi on kosketuspintamme kulttuuriimme ja sitä kautta itseemme. Kulttuurin tuntemus lisää itseymmärrystämme ja rakentaa identiteettiämme. *Kalevalaa* pitää opettaa koulussa, jotta nuoret oppivat tunnistamaan kalevalaisuuden ympärillämme.

***Kalevala* on kansalliseepos**

Kalevalalla on kansalliseepoksen status, ja sen syntyyn oli 1800-luvulla suoras-taan poliittinen tilaus. *Kalevalan* ideologinen tausta on 1700-luvun fennofiliassa, 1800-luvun fennomaniassa ja kansallisromantiikan aatevirtauksessa. Siinä missä fennofilit tyytyivät olemaan tieteellisen kiinnostuneita suomen kielestä, fennomaniitit vaativat suomelle virallista asemaa sivistyskielenä ja halusivat nostaa sen kansalliskieleksi. Kansanrunous sai ajan eurooppalaiseen henkeen sopivasti olla todiste siitä, että suomenkielisellä rahvaalla on oma vaalimi-

sen arvoinen suomenkielinen kulttuurinsa. (Ks. Anttonen 2008, 208–223.)

Kalevalamitta on syntynyt myöhäiskantasuomen aikana, yli 2500 vuotta sitten. Sen normit ovat samankaltaiset suomalaisilla, karjalaisilla, inkeriläisillä, vatalaisilla ja virolaisilla. (Kuusi 1999a, 81.) Kansanrunoutta keräsi Lönnrotin ohella lukuisa joukko muitakin henkilöitä: kalevalamittaista runoutta on julkaistu Suomen kansan vanhat runot -nimellä (1908–1948, 1997) peräti 34 nidettä. Vaikka kalevalaista runoutta on kerätty talteen sen parhaiten säilyttäneiltä alueilta, kuten Vienan Karjalasta, se on ollut yhtä lailla varsinaissuomalaista kulttuuriperintöämme. Tästä varsinaissuomalaisuudesta todistavat muun muassa lukuisat kalevalaiset paikannimet (Anttonen 1999c, 282–284).

Talteen kerätyistä runoista Lönnrot yhdisteli ja toimitti Kalevalan. Hänen luomustaan on Kalevalan juoni, ja saadakseen juonesta yhtenäisen hän yhdisti eri runoja. Eepoksen perusjännite, Pohjolan ja Kalevalan heimojen vastakainasettelu, on hänen sommittelemansa. Lönnrot keksi Kalevalan henkilöistä esimerkiksi Ainon (ks. Piilola 2017, 61), ja Lemminkäinen on kooste useasta eri henkilöstä. (Anttonen 1999d, 72–74; Kuusi 1999b, 98–106.) Lönnrot ”kansallisti” runojen sisältöä monin tavoin, standardoi runokieltä kuulostamaan

enemmän suomelta ja poisti kristillisiä ja liian moderneja elementtejä korostaakseen muinaista aikaa. Mitään yhtenäistä kadonnutta mutta sittemmin löytynyttä eeposta ei kansan parissa ole ollut. (Anttonen 1999b, 310–316.)

Kalevala ja kouluopetus

Omana kouluajanani 1970- ja 1980-luvuilla luettiin lyhennettyä *Kalevalaa*, mutta tapahtumia tai henkilöitä ei juuri taustoitettu. *Kalevalan* lukeminen oli itseisarvoista, koska kyseessä oli kansalliseepos. *Kalevalan* rikkaaseen myyttiseen maailmaan tutustuin vasta Paavo Haavikon käsikirjoittaman ja Kalle Holmbergin ohjaaman neliosaisen *Rauta-ai-ka-tv-elokuvan* (1982) myötä. Opiskeluaikani *Kalevala* kuului tentittäviin teoksiin. Lukemisesta jäi erityisesti mieleen, etten tekisi sitä kovin pian uudestaan.

Omassa opetuksessani aloitamaan *Kalevalan* käsittelyn palauttamalla mieliin kansallisromantiikan ajan aatteet, kansalliset poliittiset pyrkimykset ja *Kalevalan* nationalismiin pohjaavan syntyilmapiirin. Katsomme kuvia *Kalevalasta* inspiroituneista maalauksista ja keräämme *Kalevalan* innoittamia ihmisten ja yritysten nimiä. Olen näyttänyt oppilaille valittuja paloja *Rauta-ai-ka-elokuvasta*. Väinön ja Joukahaisen

yhteenotto sepän pihamaalla toimii hyvin suohon laulamisen tulkinnan avaajana. Sen katsottuamme olen esitellyt verbin *tietää* etymologisen kehityksen tien tuntemisesta tiedon abstraktiin hallintaan. Sankarikaan ei ole suuri taistelija, vaan laulaja, runoilija; muinaisruotsin *sangare* (Kuusi 1999b, 125), joka tuntee tien tuntemisen arvoisiin aikoihin, paikkoihin ja asioihin.

Elli-Mari Ahola (2023, 13) on tutkinut väitöskirjassaan 2000-luvun romaaniin muotoon kirjoitettuja suomenkielisiä *Kalevala*-muunnelmia. *Kalevala*-muunnelma on teos, joka toisintaa *Kalevalan* tapahtumia, henkilöitä tai tarjoaa maailmansa *Kalevalan* tapahtumapaikaksi. Aholan mukaan *Kalevala*-muunnelmat ovat etenkin 2000-luvun ilmiö. Kouluopetuksessa on havaittu, että *Kalevalan* tapahtumia tunnustetaan parhaiten juuri muunnelmien kautta. (Mt., 21.)

Omat yhdeksäsluokkalaiseni lukevat *Kalevalan* jossain muodossa. Tarjolla on Kirsti Mäkisen kertoma *Suomen lasten Kalevala* (2002), Pertti Rajalan selkokielelle mukauttama *Kalevala* (2006), oppilaiden suosikki, Mauri Kunnaksen kuvittama ja kertoma *Koirien Kalevala* (1992), sekä Don Rosan piirtämä ja kertoma *Sammon salaisuus* (2000). *Kalevala*-muunnelmista olen tarjonnut oppilaitteni luettavaksi Johanna Sinisalon

epämääräiseen utuaikaan sijoittuvaa *Sankarit*-romaanin (2003) ja Juha Ruusuvooren *Lemminkäisen laulua* (1999), jonka tapahtumat sijoittuvat seikkailun-täyteiseen viikinkiaikaan ja sankari on kiinnostunut kirjaimista ja tarinoista. Lukuaikaa on kaksi viikkoa. Tuona aikana tunneilla käydään läpi *Kalevalan* taustaa, juonta ja hieman myös henkilöhaamoja. Oppilaat lukevat (tai ovat lukeviinaan) kukin itse valitsemansa version tai muunnelman *Kalevalasta*. Tunneilla luetaan oppikirjasta juonitiivistelmä ja valmistellaan ryhmissä opetustuokio, dramatisointi tai video siitä, mitä Väinämöinen, Ilmarinen, Lemminkäinen tai Louhi tekee *Kalevalassa*, kuka kosii ketäkin, tai kerrotaan sammon tarina.

Intertekstuaalisuus on nuorille tuttua musiikista, elokuvista ja pelimaailmasta. Melko monet oppilaistani tietävät, että J. R. R. Tolkien käytti *Kalevalaa* inspiraation lähteenä etenkin *Taru sormusten herrasta* -trilogiassaan (*The Lord of the Rings*, 1954–1955). Peter Jacksonin ohjaama *The Lord of the Rings* -fantasia-elokuvatrilogia (2001–2003) toi Tolkienin teoksen kirjoja lukemattomankin yleisön tietoisuuteen. Useat oppilaistani ovat nähneet koko trilogian tai osia siitä, ja useat osaavat etsiä elokuvista *Kalevala*-vaikutteita. Tässä on hyvä paikka kertoa oppilaille kulttuurin ja taiteen ylirajaisuudesta.

Kalevalassa maailma syntyy munasta, ja tutustumme tunneilla myös eri kulttuurien maailmansyntymyytteihin. *Kalevalan* lopussa Väinämöinen lähtee maan ja taivaan väliin, mutta kuten Tove Janssonin Mörkö tai kristinuskon Jeesus, Väinämöinen antaa ymmärtää palaavansa vielä. Mörön tietävät kaikki oppilaat, Jeesuksenkin useimmat, joten saatamme pohtia myyttisen paluun metaforista luonnetta kirjallisuudessa.

Kalevala on myös eettisten keskustelunaiheiden runsaudensarvi: Aino tekee itsemurhan, Marjatta tulee puolukasta raskaaksi, Lemminkäinen ryöstää Kyllikin, kuolee ja herätetään henkiin, ja mahtinainen Louhi käy kauppa tyttärillään. Kulttuurisensitiivinen opettaja voi parhaimmillaan saada erilaisista kulttuurisista taustoista tulevat oppilaat pohtimaan näitä asioita yhdessä ja ehkä löytämään jotain merkityksellistä elämästä ja omasta ajattelustaan ja toisten tavasta käsitellä samoja asioita.

Kenen Kalevala?

Lönnrotin patsaan päälle maalia kaataneeksi ryhmäksi ilmoittautui karjalaisista aktivisteista koostuva Ruškiemus-tukollektiivi, joka kertoi haluavansa teollaan tuoda esille Suomen roolin *Kalevalan* kulttuurisessa omimisessa ja karjalaisuuden sivuuttamisessa (Mäntylä,

2024). Kollektiivin blogisivuilla kerrotaan *Kalevalan* omimisen Suomen kansalliseepokseksi olleen kuolinisku karjalaiselle runonlauluperinteelle ja kansalliselle identiteetille (Ruskiemus-tukollektiivi 2025). Kulttuurisesta omimisesta kannattaa puhua yläkouluilaisten kanssa (ks. esim. Haapoja-Mäkelä 2019). Maailmaa älypuhelimissaan kuljettavat nuoret kyllä tietävät, miksi esimerkiksi corn row -letitystä tai saamelaispukuun pukeutumisesta kannattaa harkita tarkkaan, ellei kyseessä ole asianomaisen omaan kulttuuriin kuuluva kampausta tai puku.

Suomalaisten omistusoikeutta *Kalevalan* runoihin on kyseenalaistettu jo 1800-luvulla. Pertti Anttonen kirjoittaa *Kalevala-lippaan* uudistetun laitoksen johdannossa (1999a,12), että *Kalevala* on aineksiensa perusteella myös karjalainen tai karjalais-suomalainen teos, mutta suomalainen eepos, ”koska se on Suomessa eepokseksi tehty”. *Vanhan Kalevalan* runoista noin puolet on peräisin Vienan Karjalasta ja puolet Pohjanmaalta, Suomen Karjalasta ja Savosta. Ne ovat olleet kieliasultaan karjalapainotteisia, ja niiden kuvaama kulttuuri on karjalaista vähintään yhtä paljon kuin suomalaista. Lönnrot on standardoinut runokieltä suomalaisemmaksi, sillä hänen tavoitteensa oli vakiinnuttaa ja vahvistaa suomen kieltä sekä suomalaista kirjallisuutta ja kulttuuria *Kaleva-*

lan avulla. Koska karjalan kieltä ei myöskään vielä ollut olemassa omana (virallisena) kielenään *Kalevalan* syntymän aikoina, karjalan kieli ja karjalainen kulttuuri tulivat sulautetuiksi osaksi suomalaista kulttuuriperintöä. (Tarkka, Haapoja-Mäkelä & Stepanova 2019, 7–24.) Se, että karjalaiset debatoivat omistusoikeudesta *Kalevalaan*, on *Kalevalan* säilymisen kannalta pelkästään hyvä asia.

Kalevala on Lönnrotin pitkän ja suunnitelmallisen työskentelyn lopputulos, kaunokirjallinen taideteos. Lönnrotilla itsellään oli selvä käsitys merkityksestään *Kalevalan* luojana: *Kalevala* ei ole kansanrunoutta vaan tehty kansanrunoudesta ja tekijänä on Lönnrot (Anttonen 1999d, 75). Olisiko *Kalevalan* kaltaista eeposta, jos Lönnrot ei olisi sitä tehnyt? Runot ovat syntyneet moniaalla ja saaneet inspiraatiota ja vaikutteita naapurikansojen kulttuureista, jotka taas kantoivat vaikutteita muiden kansojen kulttuureista. Epäilemättä meidän tulisi painottaa entistä enemmän karjalaisten yhtäläistä omistajuutta kalevalaiseen runouteen, ja koulu on oikea paikka ottaa asia esille.

Kulttuuri ei tyhjene siitä, että siitä otetaan vaikutteita, kuten ei kielikään köyhdy siitä, että muut kielet lainaavat sen sanoja. Suomen kielessä on vain noin kolmesataa kantaaurialiin tai suo-

malais-ugrilaiseen kantakieleen varmasti palautuvaa jakamatonta perusanaa. Kaikki muut jakamattomat perus sanat ovat lainaa muista kielistä. (Häkkinen 1982, 8.) Jaan Janne Saarikiven (2019) huolen siitä, että suomenkieliset suhtautuvat suomen saavutettuun kansalliskielen asemaan kevyemmin kuin muitten Pohjoismaitten asukkaat omiin kansalliskieliinsä. Se tekee suomen kielestä haavoittuvaisemman kuin muista samankokoisista kielistä. Suomen nostamiseksi kansalliskielen asemaan on tehty tosissaan työtä, joskus kyseenalaistaakin.

Kokonaisen tieteenalan, folkloristikan, syntymä on liittynyt vahvasti kansalliseen projektiin. Suomi valtiona ja suomi kansalliskielenä on tulosta tuosta kansallisesta projektista. *Kalevalaa* ei kannata karttaa sen nationalistisen syntyaustan vuoksi vaan antaa sille mahdollisuus yhdistää kulttuureja ja ihmisiä.

Lopuksi

Kalevalan arvo on ensisijaisesti symbolinen, sillä sitä ei liiemmästi lueta (Anttonen 1999a, 309). Toisaalta *Kalevalaa* ei juuri luettu sen ilmestymisaikoihinkaan. Tärkeää kuitenkin oli, että se oli olemassa, sillä se rakensi sittemmin suomalaiseksi kutsuttua kulttuuria. *Kalevala* on aikojen saatossa toiminut in-

noittajana taiteessa niin Suomessa kuin Suomen ulkopuolella. *Kalevalan* vaikutus näkyy nykyisin varsinkin fantasia-kirjallisuudessa, ja sen arkkityyppejä hahmoja käytetään erilaisissa teksteissä (Leppälahti 2022, 4). *Kalevalan* avulla voi pohtia ihmisyyttä, sankaruutta, elämää ja kuolemaa, mennyttä ja tulevaa. Jo pelkästään *Kalevalan* symboliarvo riittää syyksi *Kalevalan* kouluopetukseen.

Kulttuuriset tuotteet eivät voi eivätkä saa välttyä uudelleendarvioinneilta. Jokaisen ajan pitää voida tarkastella, arvioida ja kyseenalaistaa kansakunnan kaapinpäällystuotteita omista tulokulmistaan. *Kalevala* ansaitsee tuon tarkastelun, enkä tiedä tarkastelulle parempaa paikkaa kuin koulu. Mielestäni *Kalevalan* pitäisi yläkoulussa olla pakollista luettavaa joko mukautuksena tai muunnelluna. Siitä tulisi olla saatavilla myös pedagogisesti kommentoitu, uutta *Kalevala*-tutkimusta esittelevä suorasanaisten lyhennelmä kouluopetusta varten. Ylipäätään olisi toivottavaa, että tutkimus ja kouluopetus keskustelisivat enemmän keskenään.

Koska nykyisin näyttävät keskustelunavaukset tapahtuvat merkitsemällä kohde maalilla, ehdotan, että jokin taho ottaa tehtäväkseen kaataa *Kalevalan* päälle punaista maalia ja mielellään mahdollisimman pian. Ei riitä, että hoemme, miten merkittävä teos *Kaleva-*

la kulttuurisesti on. Meidän pitäisi myös tuntea ja kyllä – mielellään jopa lukea se.

LÄHTEET

Ahola, Elli-Mari (2023) *Uudeksi kerrotut Kalevalan maailmat. Kerronta ja maailmat sisäistekijän viestinnän keinoina 2000-luvun Kalevala-muunnelmissa*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 776. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2843-6>

Anttonen, Pertti (1999a) Johdanto. Teoksessa Pertti Anttonen & Matti Kuusi: *Kalevala-lipas*. Uusi laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 740. Helsinki: SKS.

Anttonen, Pertti (1999b) Kalevala ja suomalaisuus. Teoksessa Pertti Anttonen & Matti Kuusi: *Kalevala-lipas*. Uusi laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 740. Helsinki: SKS.

Anttonen, Pertti (1999c) Kalevala-nimistö. Teoksessa Pertti Anttonen & Matti Kuusi: *Kalevala-lipas*. Uusi laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 740. Helsinki: SKS.

Anttonen, Pertti (1999d) Suomalaisen eepoksen synty. Teoksessa Pertti Anttonen & Matti Kuusi: *Kalevala-lipas*. Uusi laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 740. Helsinki: SKS.

Anttonen, Pertti (2008) Kalevala ja kansalliseepoksen politiikka. Teoksessa U. Piela, S. Knuuttila & P. Laaksonen (toim.) *Kalevalan kulttuurihistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1179, Tiede. Helsinki: SKS. 208–223.

Haapoja-Mäkelä, Heidi (2019) Kulttuurinen omiminen, mitä ihmettä? Mitä tämä julkisiin keskusteluihin nousset ilmiöt on ja liittyykö se karjalaisiin? *Karjalan Heimo* 7–8/2019. <https://>

sampo.karjalansivistysseura.fi/sites/default/files/KH-2019-7-8.pdf

Häkkinen, Kaisa (1982) Suomen kielen sanaston suomalais-ugrilaiset juuret. *Sananjalka* 24(1): 7–23. <https://doi.org/10.30673/sja.86452>

Kalevala (1943) Koonnut Elias Lönnrot. Kuvittanut Akseli Gallen-Kallela. Helsinki: WSOY.

Kunnas, Mauri & Kunnas, Tarja (1992) *Koirien Kalevala*. Helsinki: Otava.

Kuusi, Matti (1999a) Kalevalan ja kansanrunouden suhde. Teoksessa Pertti Anttonen & Matti Kuusi: *Kalevala-lipas*. Uusi laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 740. Helsinki: SKS.

Kuusi, Matti (1999b) Kalevalan tematiikka. Teoksessa Pertti Anttonen & Matti Kuusi: *Kalevala-lipas*. Uusi laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 740. Helsinki: SKS.

Leppälahti, Merja (2022) *Kalevalan kirjallista nykykäyttöä*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B 593. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9020-7>

Mäkinen, Kirsti (2002) *Suomen lasten Kalevala*. Helsinki: Otava.

Mäntylä, Eveliina (2024) Elias Lönnrotin patsaan töhri karjalaisten aktivistien kollektiivi. *Helsingin Sanomat*. 15.8.2024. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010631494.html>

Opetushallitus (2014) *Perusopetuksen opetus-suunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetus-suunnitelman_perusteet_2014.pdf

Piilola, Tiina (2017) *Kalevalan naiset ja tiedon yöpuoli*. Lönnrotin jalanjäljissä kohti Kalevalan

naisten tarinoita. Jyväskylä Studies in Humanities 312. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7056-7>

Rajala, Pertti (2006) *Kalevala*. Mukautus. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Rosa, Don (2000) *Sammon salaisuus ja muita Don Rosan parhaita*. Helsinki: Helsinki Media / Sarjakuvat.

Ruskiemustu-kollektiivi (2025) Etusivu. <https://ruskiemustu.noblogs.org/>. (Tarkistettu kesäkuussa 2025)

Ruusuvuori, Juha (1999) *Lemminkäisen laulu*. Helsinki: WSOY.

Saarikivi, Janne (2019) Janne Saarikiven kolumni: Suomen kieli on edelleen vahva kieli, mutta suomalaiset itse tyrkyttävät tilalle englantia. *Yle*. 22.1.2019. <https://yle.fi/a/3-10605195> (Tarkistettu toukokuussa 2025)

Sinisalo, Johanna (2003) *Sankarit*. Helsinki: Tammi.

Tarkka, Lotte, Haapoja-Mäkelä, Heidi & Stepanova, Eila (2019) Kalevalaisuus, kieli-ideologiat ja suomalaisuuden myytit. Teoksessa U. Piela, P. Hakamies & P. Hako (toim.) *Eurooppa, Suomi, Kalevala: Mikä mahdollisti Kalevalan?* Kalevalaseuran vuosikirja 98. Helsinki: SKS.

Jaana Lietzén, FM, VTK, KK, äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori, erityisopettaja, Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen tutkimusohjelman opiskelija